

DUHOVNA OSKRBA MED VOJAKI

Kratek oris zgodovine vojaške duhovne oskrbe¹

Duhovniki oziroma svečeniki so bili navzoči v vojskah vseh velikih civilizacij. Grki so imeli v četah svoje vojne pridigarje in razlagalce znamenj. V vsakem rimskem vojaškem taboru je bil postavljen tempelj z daritveno mizo in sveto podobo orla. Na bojnem pohodu so s seboj nosili prenosno kapelo.

Leta 313 dobi krščanstvo svobodo. Vsaka rimska legija je tako imela v svojih taborih šotor za bogoslužje in svojega duhovnika.

»V zgodnjem srednjem veku poznamo primere duhovnikov oziroma menihov, ki so se pridružili oboroženim enotam, vendar ti duhovniki nikakor niso nosili orožja, temveč so jih spremljali zato, da so za vojake darovali svete maše in jim podeljevali zakramente«.²

Čas reformacije in verski razkol v 16. stoletju je tudi v vojaške vrste prinesel prve luteranske pridigarje.

V 18. stoletju je imela vojska Habsburške monarhije že več kot 100 vojaških duhovnikov za pehotne, konjeniške in topniške polke. Leta 1867 je nastala Avstro-ogrška monarhija, ki je duhovno oskrbo omejila na vojaške bolnišnice, kaznilnice in nižje vojaške šole. Na novo so uredili le duhovno oskrbo mornarice. »Štiri leta po tem, ko je Habsburška monarhija anektirala Bosno in Hercegovino, je bila muslimanska verska skupnost priznana kot enakopravna verska skupnost v državi. To je pomenilo, da so muslimanski imami lahko opravljali enako delo, kot so ga krščanski duhovniki oz. judovski rabini«.³

1 Duhovna oskrba v Slovenski vojski (DVD), Izdano ob 10. Obletnici Vojaškega vikariata, MORS, Oddelek za multimedije, Poljče 2010.

2 Cit. dr. Pavlina Bobič, Znanstveno raziskovalni center SAZU.

3 Isto.

Med prvo svetovno vojno je delovalo 3077 vojaških kuratov različnih veroizpovedi. Delovali so na bojiščih ali pa v vojaških bolnišnicah. Z vojaki so se pogovarjali, bodrili ranjence, jim delili zakramente, opravljali bogoslužja, spovedovali, tolažili umirajoče in vodili pogrebe. Vodili so sezname padlih in o tem obveščali tako nadrejene kot svoje umrlih.

»Vojaški kurati so morali biti telesno usposobljeni, so morali biti telesno sposobni napora vseh vojaških služb. Prav tako so morali biti izjemno večši teologije, zaželeno pa je bilo tudi poznavanje čim več tujih jezikov«. ⁴

Slovenska narodna vlada Države Slovencev, Hrvatov in Srbov je imela svojo slovensko vojsko in suverenost nad njo; organizirala je tudi vodenje vojaške duhovniške službe v Sloveniji. Konkordat z Apostolskim sedežem je sklenila Kraljevina Jugoslavija leta 1935. Duhovniški kandidati so bili dodeljeni bolničarjem.

O duhovni oskrbi med partizani je povedanega in raziskanega zelo malo. Dejstvo je, da so se partizani nemalokrat udeleževali verskih obredov, vsaj za velike cerkvene praznike, da so pri bogoslužjih, pri svetih mašah peli cerkvene pesmi, tudi v zboru, se spovedovali in sklepali zakone. Dr. Metod Mikuž je bil glavni partizanski verski referent.

Tako kot partizanom so tudi slovenskim četnikom, vaškim stražam in poznejšim slovenskim domobrancem duhovno oskrbo nudili tako vojaški kot lokalni duhovniki. Vodja domobranskih duhovnikov je bil dr. Ignacij Renček.

»Mesto vojaških kuratov tako v domobranski kot partizanski vojski je imelo en sam namen, in to je, stati vojaku ob strani, duhovno in moralno. Tudi oskrba družinskih članov je imela pomembno mesto v življenju vojaških kuratov. V času vojne so tako skrbeli za nenehen stik med zaledjem in fronto, kar je seveda pomenilo izjemno veliko vsem, ki so bili odtrgani od domačega varnega ognjišča«. ⁵

Z nastopom svobode so bili vojaški duhovniki ukinjeni tudi pri partizanih. Jugoslovanska vojska za svoje pripadnike ni imela organizirane duhovne oskrbe.

4 Isto.

5 Isto.

Leta 1991 je bila vojna za Slovenijo in vsaj nekatere enote Teritorialne obrambe so bile deležne duhovne oskrbe. Nastala je samostojna in suverena država Republika Slovenija s svojo Slovensko vojsko.

S podpisom Sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Slovensko škofovsko konferenco ter med Vlado in Evangeličansko cerkvijo leta 2000, je Republika Slovenija formalno omogočila državljanom v uniformi uresničevanje z ustavo zagotovljene pravice do izpovedovanja vere. Pod opremo se namreč skriva človek. Ustanovljen je bil Vojaški vikariat, ki je organizacijska enota pri Generalštabu Slovenske vojske. Pod vodstvom načelnika enote, vojaškega vikarja, ter namestnikov za Evangeličansko in Katoliško cerkev osebje Vojaškega vikariata zagotavlja duhovno oskrbo pripadnikom Slovenske vojske tako v enotah doma, na mednarodnih operacijah, v poveljstvih zavezništva ter njihovim družinskim članom.

Svetovanje poveljniku v dilemah s področja etike, morale ter religijskih vprašanj, stalna navzočnost med pripadniki vojske, skrb za varovanje človekovega dostojanstva, od rojstva do smrti in po njej, so poleg aktivnosti z verskega področja njegove glavne naloge.

Vojaški poklic, daljše vojaške vaje in sodelovanje zunaj meja naše države zaznamuje celotno pripadnikovo družino. Vojaški kaplani in pastoralni asistenti zato parom, zakoncem, družinam in posameznikom v obliki družinskih vikendov, tečajev meditacije in počitnic za otroke ponujajo načine in vsebine, ki krepijo medsebojne vezi med njimi.

Človek je bitje, odprto v večnost. To dokazuje zgodovina, zgodbe posameznikov, tudi vojakov. Soočeni s trpljenjem, z umiranjem in s smrtjo, si zastavljajo vprašanja, ki zadevajo človekove presežnosti. Na pripravah na poroko, birme se pripadniki Vojaškega vikariata srečujejo s kolegi vojaki in njihovimi družinami, z njimi slavijo, se veselijo in v primeru smrti z njimi delijo težke trenutke.

Duhovna oskrba je eno izmed orodij v Slovenski vojski, ki opravlja specifične naloge, z željo, da izpred oči nikoli ne bi izgubili najpomembnejše dobrine – tistega, ki se skriva pod vojaško opremo, tj. ČLOVEKA.

Interkulturalna in interreligijska kompetenca⁶

Pridobivanje znanja in informacije – vse to nam je lahko v veliko pomoč pri opravljanju našega dela in poslanstva, hkrati pa je prispeva k bogatitvi splošne razgledanosti, širitvi našega obzorja in odprtosti našega mišljenja (*to be openminded, to have open mind*). Danes smo bolj kot kdaj prej odprti v svet in »svet« je prišel tudi k nam. Za sodobni svet je značilna hitra globalizacija. In z globalizacijo, z migracijo različnih skupnosti, narodov in posameznikov so postale gibljive tudi različne kulture in religije. Danes lahko govorimo o »povsodnavzočnosti« religij in kultur (na primer, budiste, hindujce, sikhe in druge najdemo tudi že v Sloveniji), pri čemer so nekatere religije bolj gibljive in uspešne pri pridobivanju novih privrženecv kakor druge.⁷ Po drugi strani pa tudi posamične kulturne in verske tradicije religij niso enovite, temveč razdeljene na več deset, »lahko tudi več tisoč samostojnih različic, ki so samosvoje in samostojne v smislu doktrine, obredov in organizacije«.⁸ In v vsaki verski tradiciji in vsaki posamični različici te ali one religije »imamo na eni strani le formalne pripadnike, na drugi 'pravoverne', na eni strani verske liberalce, na drugi fundamentalistične, na eni ravnodušneže, na drugi fanatike.«⁹

Interkulturalna kompetenca, tj. minimum znanja o kulturah sveta, je tisto, kar mora imeti vsak človek, še posebej pa vojak, ki deluje v okviru mednarodnih operacij, še posebej, če gre za operacije kriznega odzivanja (OKO). Ta interkulturalna kompetenca nujno vsebuje tudi interreligijsko kompetenco, tj. minimum poznavanja različnosti religij in religije.

Pri tem je treba dodati, da je vloga religije v mednarodnih operacijah kriznega odzivanja večplastna:

Prvič: V soočenju s trenutno situacijo v operacijah kriznega odzivanja je vera/religija pomemben dejavnik pri stabilizaciji oseb-

6 Violeta Vladimira Mesarič: Relacije med religijami, v: Vere in običaji na območjih izvajanja mirovnih operacij, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo, Ljubljana 2009.

7 Marjan Smrke, Svetovne religije, FDV, Ljubljana 2000.

8 Isti.

9 Isti.

nosti nekega vojaka. V konfliktu med vsakodnevnimi zahtevami in potrebami službe ter nekim višjim ali splošnim namenom oziroma poslanstvom se prej ali slej postavi vprašanje lastne identitete.

Psihologi učijo, da se človek v krizni situaciji vedno vrne na prvinski odziv. Če je oseba že pred odhodom na neko nalogo dobro pripravljen in usposobljen in se zato v točno določenem trenutku odzove vedno enako, se bo ta oseba v krizni situaciji, ko ne bo časa za razmislek, odzvala samodejno, kakor je bila naučena.

Drugič: Že pri čisto osebnem vprašanju prihajajo vojaki na področje, ki meji na medreligiozno, na primer pri služenju v mednarodnih enotah s pripadniki tujih vojsk različnih kultur in religij, pri čemer nastaja dotik ali soočenje z »drugačnimi«. Primer 1: Vojak iz severne Nemčije, ki je protestant, varuje srbski pravoslavni samostan na Kosovu in se tako sooči s popolnoma drugačno zgodovino, simbolnim jezikom itd. Pri tem je službeno »prisiljen« stopati v stik s tamkajšnjim popom. Postavi si vprašanja: a) vprašanje zase in za svoje verovanje, b) vprašanje o svoji usposobljenosti, kajti za izpolnitev svoje naloge mora imeti vsaj nekaj znanja o drugi religiji/ veroizpovedi. Primer 2: Še bolj jasno se to vidi na primeru vojaka iz nekdanje Nemške demokratične republike (Vzhodna Nemčija), ki se ima za ateista in tudi z najpreprostejšimi religioznimi simboli ne ve kaj početi niti si ne zna pomagati. Kolega, vojaški duhovnik iz Avstrije, je sam doživel, da ga je nekdo iz nekdanje Nemške demokratične republike, ki ni poznal simbola križa s Kristusom, spraševal, kaj neki pomeni, in se zelo zanimal zanj. Primer 3: Na Kosovu je v okviru Združenih narodov (UN) bila navzoča nekaj časa tudi indijska policija. Ko je eden izmed indijskih policistov opazil kmeta, ki je na povodcu vlekel svojo kravo in jo priganjal s palico (kar je v Evropi lahko nekaj povsem vsakdanjega), je zgrožen obstal in nato vklestil tega kmeta, saj je le-ta užalil njegova verska čustva (v Indiji je krava sveta žival, hkrati pa Indijci verujejo v reinkarnacijo). Zadnji primer govori sam zase. Pri tem gre za dejstvo, da je včasih treba tudi odmisлити svojo vero in prepričanje. Toda vprašanje, ki se nam pri tem zastavlja, se glasi: »Kako daleč naj gremo oz. kje je meja?«

Na tem mestu bi bilo umestno lahko tudi vprašanje glede oblačenja. Na primer: Kakšna oblačila naj nosi ženska, ki je udeležena v

OKO v neki islamski deželi? Uniformo, ki poudarja ženske attribute bolj, kot je to tam dovoljeno!? In kako je z rokovanjem med moškim in žensko?

Tretjič: V odnosu do drugih in drugačnih je vsaj minimalno znanje o kulturah in religijah nujno za vse udeležene v OKO. Prav je, na primer, da poznamo praznike, običaje in verske navade posameznih narodov, s katerimi se srečujemo, še posebej pa, če se nahajamo v tuji deželi (službeno ali privatno). Brez vsega tega znanja je vsaka ciljna in nadzorovana operacija kriznega odzivanja vojaških in policijskih sil skoraj nemogoča. To znanje je uporabno in pomembno pri taktiki odločanja, je del vodenja in poveljevanja (*decision making process*). Tega se danes zavedajo skoraj vsi, ki so udeleženi v teh operacijah.

Četrtič: Ob vsem naštetem je treba razmisliti tudi o vlogi osebja za zagotavljanje religiozne oziroma duhovne oskrbe, ki je namenjena posamezniku, vojaku ali skupini, ki ji pripada. Osebjem za duhovno oskrbo je hkrati tudi svetovalec nadrejenim v verskih, kulturnih in moralno-etičnih vprašanjih (*religious and cultural adviser*). S svojim znanjem lahko koristi poveljujočim pri štabnem delu, saj pozna vprašanja s področja religije in kulture ali vsaj ve, kje so ti podatki dosegljivi, ter jih tudi razume.

Petič: Vloga osebja za duhovno oskrbo sega tudi na področje civilno-vojaškega sodelovanja (CIMIC), kjer prav tako lahko primakne svoj kamenček k mozaiku uspešnega dela. CIMIC je namreč ključno mesto povezave med vojsko in civilnim prebivalstvom, torej mesto kulturnega srečanja med vojaki na misiji in lokalnim prebivalstvom. Pogosto se ravno prek osebja za duhovno oskrbo vzpostavijo dobri stiki z domačimi verskimi voditelji, ki so v večini primerov avtoriteta, in to ne le na verskem področju, temveč tudi političnem (npr. sodelovanje na humanitarnem področju). Primer 1: Po hudem potresu v Pakistanu leta 2006 so avstrijski vojaki pomagali tamkajšnjim prebivalcem. Državna uprava se je popolnoma zlomila, ni bilo več nobenih uradnih komunikacijskih kanalov. Tamkajšnji imami so bili lokalni vodiči po vaseh in manjših mestih, uradnih mest, kjer bi se dalo dobiti informacije, ni bilo. Do tujih častnikov so bili imami zelo zadržani, kajti z vojsko so imeli že v preteklosti

slabe izkušnje. Odnosi so se še zaostriili, ker se častniki niso znali prav vesti, saj niso poznali, mnogi niti spoštovali, islama. Primer 2: Dogodek iz Afganistana, tokrat iz nemškega kontingenta. Ko se je nemški poveljnik predstavil tamkajšnjemu imam, ga je ta vprašal, če je veren. Častnik, ki je prihajal iz nekdanje Vzhodne Nemčije, je na vprašanje odgovoril negativno, tj. da ne veruje. Od tistega trenutka dalje ni bil več primeren partner za pogovor z imamom, saj po njegovem prepričanju takemu, ki ne veruje v nobenega boga, ni mogoče zaupati. Še danes stiki z verskimi voditelji v Pakistanu in deloma tudi v Afganistanu tečejo prek oseb za religiozno oziroma duhovno oskrbo, ker so kljub vsem razlikam dosegli vsaj nekaj zaupanja med lokalno duhovščino, saj so tisti, ki se jasno deklarirajo kot verujoči (tj. verujejo v nekega boga). Primer 3 govori o tem, kako so pod okriljem ZN želeli pomagati ženam v Sudanu, ki so morale odhajati po vodo daleč od doma. Toda z zgraditvijo vodovoda so tem ženam v resnici onemogočili, da bi vsaj enkrat na dan lahko zapustile dom krutih patriarhalnih zakonov in nasilja. Primer 4, ki je zame eden najbolj pretresljivih, govori o izkušnji krvnega maščevanja med Albanci, kjer je duhovnik pri spovedi postavljen pred kruto in težko nalogo, saj mora poskušati usmeriti bes le na storilca in rešiti preostalo družino pred krvnim maščevanjem.

Naj zaključim z naslednjo mislijo: »Nihče ne more razumeti človeštva, če ne razume njegovih verstev. Včasih naivna, včasih prodorno vzvišena, včasih groba, včasih pretanjena, včasih kruta, včasih prežeta s silno nežnostjo in ljubeznijo, včasih pritrjujoča svetu, včasih svet zanikajoča, včasih obrnjena navznoter, včasih vesoljna in misi-jonarska, včasih plitva in pogosto globoka – vera prežema človekovo življenje od njegovih temnih začetkov.« In kot je zapisal Hans Küng: »Ni svetovnega miru brez miru med religijami.«